

**Domonkosi Ágnes – Kuna Ágnes – Simon Gábor –
Tátrai Szilárd – Tolcsvai Nagy Gábor**

Poétikai mintázatok korpuszalapú kognitív stilisztikai kutatása A Stíluskutató csoport kutatási terve

1. Elméleti háttér, megoldandó problémák

1.1. A kutatás célja, alapfeltevése

A Stíluskutató csoport tervezett kutatása a nyelvi megformáltságból eredő esztétikai élmény mint kognitív tapasztalat nyelvi közegének leírását valósítja meg, funkcionális nyelvelméleti kiindulópontból, a kognitív nyelvészet eszközeit alkalmazó kognitív poétika módszereivel, szoros interdiszciplináris együttműködésben a kognitív tudományokkal, a kognitív esztétikaelmélettel, valamint az irodalomtudomány mediális és kognitív-evolúciós irányzatával, a hermeneutikával és a fenomenológiával. A kutatás alapfeltevése két összetevőből áll.

1) A nyelvi tevékenység során a nyelvi szerkezetek megformálása, poétikussá válása hozzájárul a szövegek megértéséhez. A nyelvi szerkezetek jelentését nyitottá tevő poétikusság általános diszkurzív tapasztalat, de egyes kommunikációs színtereken, szövegtípusokban és kulturális területeken (szépirodalom, populáris kultúra) kiemelkedő a jelentősége.

2) A poétikusság, a nyelvi kifejezések poétikai jellemzői leírhatók a nyelvtudomány keretében. A poétikusság a kognitív nyelvészetben a sémák és a megvalósulások kölcsönviszonyában, a kognitív stilisztika és poétika együttes alkalmazásával írható le tudományosan.

1.2. A kutatás elméleti háttere és előfeltevései

A kutatás a nyelvtudomány kiindulópontjából vizsgálja a befogadás eseményét: a nyelv működésére irányuló kérdésfelvetést a műalkotások területére terjeszti ki, bekapcsolódva a műalkotások megértéséről zajló kognitív tudományos diskurzusba. A nyelvi megformáltságból eredő esztétikai élmény olyan esemény, amely kiragad a mindennapi élet összefüggéseiből: olyan intenzitású tapasztalat, amelyet a befogadó saját történetileg és kulturálisan specifikus világa nem ad meg (Gumbercht 2010: 83), élményként eltávolít a valóság-összefüggésektől (Gadamer 2003: 101). Specifikus kognitív állapot tehát, amelynek folyamatai a kognitív tudományok eszközeivel és módszereivel magyarázhatók (l. Jacobs et al. 2013). A kognitív nyelvészet alkalmas

szemléletmód a kognitív esztétikával való együttműködésre, mert a nyelvet a humán megismerés eszközeként és közegének tekinti, a nyelvi szerkezeteket pedig a konceptuális tudás másokkal megosztható szimbolikus megjelenítéseként mutatja be. Tudományközi kapcsolatok lehetőségét kínálja továbbá a napjainkban kibontakozó evolúciós-kognitív irodalomtudomány (Tooby–Cosmides 2001, Mellmann 2007, Horváth–Szabó 2013, Horváth szerk. 2014), valamint a műalkotások esztétikai hatásának materiális (audiális és vizuális) aspektusát tárgyaló mediális irodalomtudomány (Kulcsár–Szabó 2007, Lőrincz 2002) irányába.

Kutatásunk a nyelvtudomány területén maradva, ám az interdiszciplinaritás lehetőségeivel élve a poétikusság kibontakozásának: az esztétikai élményt lehetővé tévő nyelvi megformálásnak a vizsgálatát tűzi ki célul magyar nyelvű szövegekben. Ezzel a nemzetközi tudományosságban már évtizedek óta eredményes kognitív poétikai kutatást (Turner 1996, Stockwell 2002, Tsur 2002, 2008, Steen–Gavins 2003, Vandaele–Brône 2009) integrálja a magyar nyelvészetbe. A kognitív poétika az irodalmat a megismerés specifikus, de nem periférikus módjának tarja. Ezért a műalkotások nyelvi megformálását a humán elmére kifejtett hatás alapján magyarázza, a kognitív nyelvészet fogalmi eszközeivel és módszereivel. Interdiszciplináris kutatási terület, amely irodalmi szövegek nyelviségére irányul, és a kognitív tudományok eredményeire alapozza a poétikai struktúrák működésének magyarázatát. Nem értelmezéseket dolgoz ki, hanem a mű megértéséhez vezető folyamatot kutatja. A formalista és strukturalista nyelvészeti poétika vállalkozásának folytatója, de nem osztozik formális nyelvelméleti előfeltevésükben (a nyelv autonómiájának tételében), funkcionális nyelvelméleti kiindulópontot érvényesít. A nyelv leírásában elmélet és empiria egyensúlyára és összhangjára törekszik az alapfogalmak folytonos újraértelmezése mellett, az empirikus adatok „ellentmondásait” nem tünteti el eszményítő elmélettel, előzetesen elfogadott elméleti tételek igazolása helyett az adatok a posteriori magyarázatát végzi, tehát a kutatás nem modellvezérelt, hanem adatvezérelt. A nyelvi jelenségek funkcionális szemléletű kutatásában a rendszer és a használat, másfelől a séma és a megvalósulás elválaszthatatlan egységet alkot, egyik sem értelmezhető és vizsgálható a másik nélkül.

Mindezek alapján a kognitív poétika kontinuumot tételez a hétköznapi és a szépirodalmi nyelvhasználat között. A poétikai szerkezeteket a mindennapi nyelvi struktúrákról szerzett ismeretekre alapozva magyarázza, önálló költői nyelv helyett fokozati eltéréseként értelmezve a szépirodalom nyelviségét. Éppen ezért a korszerű poétikai kutatás nem a nyelvhasználat különleges eseteinek, egzotikus jelenségeinek vizsgálata, hanem a nyelv szisztematikus leírásába szervesen illeszkedő, következetes módszertannal dolgozó tudományos vállalkozás, amelynek eredményei a nyelv általános működéséről szerzett ismereteinket gazdagítják. A köznapi és irodalmi nyelvhasználat kontinuumának feltérképezésében a kognitív stilisztika eredményeire is épít a kognitív poétikai kutatás. A kognitív stilisztika kezdeményezője van Peer

(1986), aki az előtérbe kerülés műveletét tekintette alapvetőnek a stílushatásban, de lényeges előzmény az etnometodológiai stíluselmélet (Sandig–Selting 2007, Sandig 2006), és a szisztémikus-funkcionális nyelvészet regiszterelmélete is (Halliday, Hasan, Finnegan, Biber és mások munkásságában). A kognitív nyelvészeti kiindulópontú stíluskutatás (Semino–Culpeper eds. 2002, Leech 2008, Tolcsvai Nagy 2005) a nyelvi megformálást olyan értelem-összetevőként mutatja be, amely séma és megvalósulás dinamikus viszonyában aktualizálódik a konstruálás során. A kognitív poétika az így értelmezett megformálást és hatásait elemzi szépirodalmi szövegekben.

2. Hipotézis, kulcskérdések, a projekt célkitűzései

2.1. A kutatás kulcskérdései

A kutatás kulcskérdése, hogy miként dolgozható ki egy rendszeres és empirikus eszközökkel megalapozott leírás a poétikusság nyelvi megvalósulásáról. A nemzetközi kognitív poétikai kutatás eredményei (Tsur 2002, 2008, Freeman 2009, 2011) alapján a poétikusságot a nyelv specifikus alkalmazásba vételeként határoljuk körül, amely magyarázható a nyelvi szerkezetek általános működtetéséből kiindulva, ám attól fokozati eltérésekben mutatkozik meg a jelentésképzés mentális műveleteinek összetettségét tekintve. Vagyis kontinuitást tételezünk hétköznapi és szépirodalmi nyelvhasználat között. A nyelvi szerkezetek poétikus alkalmazásának kognitív hatása, hogy a hétköznapi megismerésre jellemző konceptuális stabilitást és koherenciát megbontja, azaz kognitív inkohereciát eredményez. Elsősorban azért, hogy egy másik megnyilatkozó szubjektum kognitív kiindulópontjából teszi hozzáférhetővé a diskurzus világának reprezentációját. A másik szubjektum kiindulópontként vétele révén a befogadó elme saját világáról való tudására reflektál, azonban a számára felkínált jelentésképzési műveleteken (a nyelvi szerkezetek megértésén, feldolgozásán) keresztül teszi ezt meg. A poétikusság tehát egyszerre feltételezi a megismerés és a nyelv közegében kialakuló referenciális jelentés interszubjektív jellegét, ugyanakkor a megszokott és kanonikus jelentésalkotási műveletek átmeneti vagy tartós felfüggesztését, amely mind a nyelvi szimbólumok megformálására, mind referencialitásuk kidolgozására hatással van. Ez az esztétikai élmény kognitív dimenziója, amely a nyelvi szerkezetek vizsgálatával hatékonyan megragadható.

Az így értelmezett poétikusság prototipikus mintázataiban és elsődleges intenzitással a lírai megnyilatkozásokban bontakozik ki. A lírai közlésre jellemző poétikai szimultaneitás (Volk 2002), amely a fiktív megnyilatkozás aktusát a befogadással szimultán, egyidejű aktusként teszi értelmezhetővé, más irodalmi műnemekhez viszonyítva hatékonyabban érvényesíti a befogadás során a megismerés megnyilatkozóhoz kötődő kiindulópontját. A lírai diskurzusokra jellemző aposztrofikus fikcióképzés mentális művelete pedig kiemelkedő jelentőséggel bír

a kognitív inkoherenca kialakulásában, azaz a befogadó konvencionális sematikus ismereteinek újraszervezésében, mert a narratívákban, cselekményekben megszokott kontextuális keretek alkalmazására csak korlátozottan ad lehetőséget (l. Simon 2016a). Következésképpen a poétikusság nyelvtudományi vizsgálatához a lírai megnyilatkozások bizonyulnak elsődlegesen alkalmasnak.

A jelentéskonstruálásban megmutatkozó poétikai destabilizálódásnak három fő forrása van a diskurzusban. Apoétikus nyelvi megoldások referencialitása mindenekelőtt azért összetettebb a hétköznapi megformáltságnál, mert a konvencionális szerkezeti és műveleti sémákkal csak részlegesen tudja a befogadó jóváhagyni, azaz a magyar nyelvi konvenciók mentén értelmezni e szerkezeteket. Tehát elsődlegesen séma és megvalósulás újszerű, a sémát is átalakító, rekonfiguráló viszonya vizsgálandó a poétikus nyelvi megoldásoknál: a metafora, a metonímia, a figuratív nyelvhasználat egyéb jelenségei, a rím, a ritmus, az alliteráció és a töismétlés, valamint a szöveggép jelenségei esetében a séma-rekonfiguráció termékeny jelentéseméleti kiindulópont (l. Simon 2014, 2016). E jelenségek ugyanakkor a közös, interszubjektív figyelmi aktusként értelmezett megnyilatkozás kontextusára is hatással vannak, az ugyanis összetettebb, kevésbé koherens tér-, időbeli, társas és mentális modellként bontakozik ki az elbeszélésekhez viszonyítva. Azaz a kontextualizáció nyelvi megoldásait, amelyek a diskurzusvilág referenciális keretét alkotják, ugyancsak fontos vizsgálni a poétikusság magyarázatához (l. Tátrai 2011, 2015). Az imént felsorolt jelenségek végül olyan poétikai konvencióknak is tekintendők, amelyekkel a megnyilatkozó saját nyelvi tevékenységének cselekvési kontextusára reflektál, ráirányítva a közös figyelmet magára a nyelvi közlésre (a poétikai funkció hagyományos értelmezéséhez kapcsolódóan). Ily módon a vizsgálandó jelzések egyben a metapoétikai tudatosság jelzései is (l. Simon 2016b), amelyekkel a megnyilatkozó nyelvi közlését a nyelvre vonatkozó tudás horizontjában horgonyozza le, kijelölve az intertextuális értelmezési közeget is egyben.

2.2. A kutatás hipotézisei

A poétikusság fentebb említett három forrása alapján a kutatásunk hipotézisei a következők:

- 1) a konstruálásbeli séma–rekonfiguráció viszony meghatározó a poétikai szerkezetekben, leírásukkal a nyelvtudomány keretében megragadható a poétikusság kiindulópontja (szerkezeti potencialitás) és műveleti megvalósulása,
- 2) a kontextualizáció műveletei alapvetőek a poétikusság megvalósulásában és magyarázatában,
- 3) a poétikai konvenciók a metapoétikai tudatosság jelzései, ez az egyik fő funkciója a poétikai szerkezeteknek,

- 4) a mintázatok (sémák) korpuszalapon vizsgálhatók, ez egyúttal a magyar nyelv működésének alaposabb feltárását is eredményezi.

2.3. A kutatás célkitűzései

Az alapfeltevésnek és a hipotézisnek megfelelően a kutatás célja:

- 1) kidolgozza a kognitív poétika magyar nyelvre vonatkozó elméleti modelljét,
- 2) bemutatja és kidolgozza a poétikusság magyar nyelvi megvalósulásait és jellemző mintázatait (sémáit) kognitív nyelvészeti keretben, a lírai diskurzusok vizsgálatával, hétköznapi szövegek kontrasztvizsgálatával,
- 3) a kiterjedt empirikus kutatást harmonizálja az elméletalkotással,
- 4) meghatározott szövegtípusokat vizsgál, amelyekben a poétikusság szerepet kaphat (az irodalmi kánon lírai diskurzusai, a kortárs líra, dalszövegek, slam poetry),
- 5) létrehoz egy magyar nyelvű lírai korpuszt négy alkorpusszal, amely a poétikusság nyelvi jeleit annotálja, korábban nem lehetséges fogalmi pontossággal és empirikus mennyiségben, és amelyben elvégezhető a poétikusság kvantitatív elvű vizsgálata a kvalitatívval együtt.

3. A kutatási nyelvi anyaga és módszerei

3.1. Az empirikus kutatás nyelvi anyaga

Kutatásunkban abból indulunk ki, hogy a poétikusság kontinuumjellegű, fokozatosságot mutat, azaz a különböző szövegtípusokban, műfajokban eltérő prototipikalitással jelenik meg. A vizsgálat anyagát olyan szövegtípusokból merített szövegek adják, amelyekben meghatározónak tartjuk a poétikusság jelenlétét. Kutatásunk során szerepet kapnak egyrészt kanonikus lírai szövegek a modernség kezdeteitől a kortárs líráig, másrészt nem szépirodalmi, hanem a populáris kultúra körébe sorolható, de a lírai diskurzus némely jellegadó jegyét (poétikai szimultaneitás, lírai közvetlenség, aposztrofikus fikcionalitás) mutató dalszövegek és slam poetry is.

A vizsgálat anyagát ennek megfelelően a lírai diskurzusok különböző típusaiból állítjuk össze, négy – összevetésre alkalmas – szövegcsoporthoz képezve, a kutatás első szakaszában csoportonként 100-150 szöveget egyszerű véletlen mintavétellel kiválasztva. Ezek a következők:

- 1) az iskolai oktatás kánonjában szereplő lírai szövegek az 1900-as évektől napjainkig, amelynek forrását az elmúlt évtizedek irodalmi szöveggyűjteményei adják;

- 2) a kortárs líra, amely elsősorban a Digitális Irodalmi Akadémia lírai szövegeire támaszkodik (<https://pim.hu/hu/dia>);
- 3) a populáris és alternatív dalszövegek, amelyekhez forrásul a legnagyobb magyar dalszöveggyűjtő portál szolgál (www.zeneszoveg.hu);
- 4) végül a slamszövegek, amelyhez forrásként a slammozgalom fő magyarországi weboldalát használjuk (www.slampoetry.hu).

A négy egységre tagolt szövegtár jelenti a kiinduló anyagát a kutatás során létrehozandó, 1,5-2 millió szövegszónyira tervezett, négy alkorpuszra tagolódó lírakorpusznak. A lírai diskurzusok sokféleségének reprezentálásában minden kijelölt alkorpusznak speciális szerepe van. Az 1. alkorpusz heterogén jellege mellett a szövegek kanonikus, válogatott jellegének köszönhetően a lírához kapcsolódó alapvető sémákat mutatja fel, alkalmat adva műfajspecifikus és történeti mintázatok megragadására is. A 2. alkorpusz a líra változásainak, a poétikusság napjainkban érvényesülő sajátosságainak feltárására ad alkalmat. A 3. alkorpusz a populáris kultúra különböző regisztereiben megnyilvánuló, illetve a poétikusság különböző szintjeit megvalósító lírai diskurzusok vizsgálatát teszi lehetővé. A 4. alkorpusz egy nem kanonizált, de több tekintetben erősen poétikus (hangzás, intertextualitás), és performatív jellege miatt a személyesség megteremtésének eltérő feltételei között formálódó diskurzustípust tesz vizsgálhatóvá.

3.2. Az empirikus kutatás módszertani háttere

A poétikusság kibontakozása összetett folyamat, kutatása több különböző, de előfeltevéseiben és eredményeiben összekapcsolódó módszer érvényesítését teszi szükségessé. A jellemző mintázatok feltárását a kutatócsoport a bemutatott anyagon három, egymással összekapcsolódó, egymást kiegészítő módszerrel valósítja meg, az elmélet és az empiria kölcsönviszonyára törekedve.

- (i) A poétikusság vizsgálata során alapvető szerepet kapnak a kvalitatív, a kutatói intuíción és stílustulajdonításra épülő elemzések, amelyek a stilisztikai kutatásokban nagy hagyományokkal rendelkeznek. Ezeket a szemantikai, pragmatikai, stilisztikai szempontokat érvényesítő elemzéseket Atlas.ti szoftverrel végzett, kvalitatív szövegvizsgálatok egészítik ki. A szoftveres elemzés előnye, hogy a hagyományos elemzés révén felismert jelenségeket nagyobb szövegyanyagot megvizsgálva teszi kontrollálhatóvá, megmutatva az egyes megvalósulások jellemző együttállásait is (vö. Domonkosi–Kuna 2018).
- (ii) A poétikus szerkezetek és mintázatok körülhatárolását, illetve egyes szövegekben való azonosítását a befogadói értelemképzés kérdőíves, interjú vizsgálatával is kiegészítjük (Sólyom 2018). A kutatás – a kognitív poétika elveivel összhangban

– nem az empirikus olvasók értelmezési sajátosságainak megoszlására irányul, hanem a szövegbefogadás általánosnak tartható műveleteire. A megértés reflexív eljárásaira vonatkozó tipikus befogadói visszajelzések árnyalják a poétikusnak tartható szerkezetek kiválasztásával és értelmezésével kapcsolatos kutatói intuíciókat. A tervezett kérdőívek és interjúk olyan kérdésekre adhatnak választ a poétikus szövegek feldolgozásával kapcsolatban, hogy a befogadók mely szöveghelyeket tekintik feltűnőnek, szokatlannak, összetett jelentésűnek, milyen hatást tapasztalnak egyes szerkezetek esetében, mely megformálásbeli megoldások váltanak ki a belőlük fokozott mentális erőfeszítést. A befogadói reflexivitás mértékének csökkentésére a kérdőívekben kísérletes jellegű, szövegátalakító (pl. a szöveg hatásosságát rontó) kreatív gyakorlatok is helyet kapnak (Domonkosi–Kuna 2018).

- (iii) Az említett vizsgálati módszerek mellett, azok eredményeihez szorosan kapcsolódva célunk egy lírai korpusz létrehozása is. A korpusz az említett négy területhez kötődően négy alkorpuszból épül fel. Az alkorpuszok szerinti tagolás több hozadékkal bír: egyrészt összehasonlíthatóvá teszi az egyes szövegtípusok tendenciáit, másrészt a későbbiekben további alkorpuszok bevonására is lehetőséget kínál. Első lépésben a bemutatott szempontok alapján kiválasztott négyszer 100-150 szöveg feldolgozását végezzük el, amelyben a morfológiai és szófajtani elemzésen túl kísérletet teszünk egyéb poétikai jelenségek annotálására is. Ennek alapját a poétikai elemzések adják, így a korpuszépítésben termékenyen kapcsolódik össze a hagyományos és a nyelvtechnológiai elemzés. Kidolgozzuk például a személyviszonyok annotálási elveit, összehangoljuk ennek gépi és kézi feldolgozási lehetőségeit. Ezt indokolják az előzetes kutatások, amelyek rámutatnak, hogy a személyviszonyok megalkotása a poétikai szövegekben kiemelt jelentőséggel bír; továbbá fontos szempont, hogy az említett nyelvi jelenség annotálása technikailag is támogatható. Ezen túlmenően a tesztfázisban annotálni tervezzük a lírai szövegek megformáltságának más visszatérő jelenségeit is (pl. a hangzás alakzatai, a szöveg megformálásának különböző összetettséggű struktúrái, a figuratív nyelv egyéb szerkezetei). Ezen munkaszakaszt követően válik a korpusz szisztematikusan bővíthetővé. A Magyar lírakorpusz egyik jelentős újdonsága, hogy a poétikusság több jellemző nyelvi megjelenésének annotálását is megcélozza. Nemzetközi viszonylatban az figyelhető meg több nyelv kifejezetten lírai szövegeket feldolgozó korpuszait vizsgálva, hogy az annotálás szempontjai esetlegesek, és az is előfordul, hogy korpusz nincs elemelve (vö. Dodé et al. 2018). Amennyiben van, akkor elsődlegesen a figuratív nyelvi megformálás, azon belül is elsősorban a metafora kap kitüntetett szerepet (vö. nem kifejezetten lírai szövegek kapcsán Steen et al. 2010).

A korpusz anyaga és egyben eredménye is a kutatásnak, amely kvantitatív vizsgálatokat is lehetővé tesz. A későbbiekben nyilvánossá teendő lírakorpusz lehetőséget ad arra is, hogy más szempontú elemzések is végezhetők legyenek rajta, illetve utat nyit a más nyelvekkel való összehasonlításra is.

Az elemző esettanulmányok, a befogadás kérdőíves vizsgálata, továbbá a korpusz kialakítása és az abban történő kutatás elmélet és empiria kivételes összhangját eredményezi, a hármas metodológia révén a megismerés – hermeneutikai értelemben vett – körszerűségét biztosítva.

4. A kutatás várható eredményei

A kutatás a hipotézisekben foglaltak vizsgálatával és a tervezett lépések részletes elvégzésével a magyar nyelvtudományban új, a nemzetközi tudományban időszerű és autentikus tudományos eredményeket ér el, a magyar nyelv és nyelvi teljesítmény egy korábban feldolgozatlan területét teszi ismertté és más nyelvekkel összehasonlíthatóvá (integrálva azt a nyelv rendszerszerű leírásának tudományos vállalkozásába), és hozzájárul a magyar nyelvi kultúra gyakorlati (kommunikációs, oktatási) és reflexív színvonalának emeléséhez.

A kutatás legfontosabb várható eredményei a következők:

- 1) a poétikusság magyar nyelvre jellemző mintázatainak szisztematikus leírása a lírai diskurzusokban,
- 2) a szépirodalom határterületeinek számító műfajok, a populáris költészet módszeres feltárása,
- 3) az első magyar nyelvű kifejezetten poétikai, poétikai sajátosságok annotálását célzó korpusz létrehozása, amelyet publikussá teszünk, más vizsgálatoknak is terepet biztosítva,
- 4) olyan megértési, befogadási folyamatok feltérképezése, amelyek az oktatásban is közvetlenül hasznosítható belátásokhoz vezetnek, az irodalmi tananyag kiválasztásától a tantárgyi (és diszciplináris) elkülönülés lazításán át az irodalmi művek megértő feldolgozásának szemléleti és módszertani megújításáig.

Irodalom

- Barlow, Michael – Kremmer, Suzanne (eds.) 2000. *Usage-based models of language*. California: CSLI Publications.
- Bertens, Hans 1995. *The idea of postmodern: A history*. London: Routledge.
- Brône, Geert – Vandaele, Jeroen (eds.) 2009. *Cognitive poetics. Goals, gains and gaps*. Berlin, New York: Walter de Gruyter.
- Deignan, Alice 2005. *Metaphor and corpus linguistics*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.
- Dodé Réka – Ludányi Zsófia – Falyuna Nóra – Kuna Ágnes 2018. Poétika és korpusz. Hogyan nyújthat segítséget a korpusznyelvészet poétikai szövegek vizsgálatához? In: Domonkosi Ágnes – Simon Gábor (szerk.): *Nyelv, poétika, kogníció. Elmélet és módszer a poétikai kutatásban*. Eger: Líceum Kiadó. 175–196.
- Domonkosi Ágnes – Kuna Ágnes 2018. Kreatív-produktív módszerek és kvalitatív szövegelemzés a poétikai kutatásban. In: Domonkosi Ágnes – Simon Gábor (szerk.): *Nyelv, poétika kogníció. Elmélet és módszer a poétikai kutatásban*. Eger: Líceum Kiadó. 111–137.
- Freeman, Margaret H. 2009. Minding: feeling, form, and meaning in the creation of poetic iconicity. In: Brône, Geert – Vandaele, Jeroen (eds.): *Cognitive poetics. Goals, gains and gaps*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter. 169–196.
- Freeman, Margaret H. 2011. The aesthetics of human experience: minding, metaphor, and icon in poetic expression. *Poetics Today* 32: 717–752.
- Gadamer, Hans-Georg 2003. *Igazság és módszer. Egy filozófiai hermeneutika vázlata*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Geeraerts, Dirk – Cuyckens, Hubert (eds.) 2007. *The Oxford handbook of cognitive linguistics*. Oxford: Oxford University Press.
- Gibbs, Raymond W., Jr. 1994. *The poetics of mind: Figurative thought, language, and understanding*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Giora, Rachel 1997. Understanding figurative and literal language: the graded salience hypothesis. *Cognitive Linguistics* 7: 183–206.
- Gries, Stefan Th. – Stefanowitsch, Anatol (eds.) 2006. *Corpora in cognitive linguistics. Corpus-based approaches to syntax and lexis*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Gumbercht Hans Ulrich 2010. *A jelenlét előállítása. Amit a jelentés nem közvetít*. Budapest: Ráció Kiadó – Historia Litteraria Alapítvány.
- Hampe, Beate (ed.) 2005. *From perception to meaning: Image schemas in cognitive linguistics*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Horváth Márta (szerk.) 2014. *A művészet eredete. Kultúra, evolúció, kogníció*. Budapest: Typotex.

- Horváth Márta – Szabó Erzsébet 2013. Kognitív irodalomtudomány. *Helikon* 59: 139–149.
- Iser, Wolfgang 1993. *The fictive and the imaginary: Charting literary anthropology*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Jacobs, Arthur M. – Lüdtke, Jana – Meyer-Sickendiek, Burkhard 2013. Bausteine einer Neurokognitiven Poetik: Foregrounding/Backgrounding, lyrische Stimmung und ästhetisches Gefallen. In: Reents, Friderike – Mexer-Sickendiek, Burkhard (hrsg.): *Stimmung und Methode*. Tübingen: Mohr Siebeck. 63–94.
- Jauß, Hans Robert 1991. *Ästhetische Erfahrung und literarische Hermeneutik*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Kertész, András – Schwarz-Friesel, Monika – Consten, Manfred (eds.) 2012. Converging data sources in cognitive linguistics. *Language Sciences Special Issue* 34 (6).
- Kulcsár-Szabó Zoltán 2007. *Metapoétika. Önprezentáció és nyelvszemlélet a modern költészetben*. Budapest, Pozsony: Kalligram.
- Lakoff, George 1987. *Women, fire, and dangerous things*. Chicago, London: The University of Chicago Press.
- Lakoff, George – Turner, Mark 1989. *More than cool reason: A field guide to poetic metaphor*. Chicago, London: The University of Chicago Press.
- Langacker, Ronald W. 1987. *Foundations of cognitive grammar. Volume I. Theoretical prerequisites*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Langacker, Ronald W. 1991a. *Foundations of cognitive grammar. Volume II. Descriptive application*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Langacker, Ronald W. 2009. *Investigations in cognitive grammar*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Leech, Geoffrey 2008. *Language in literature: Style and foregrounding*. Harlow, Essex: Pearson/Longman.
- Lőrincz Csongor 2002. *A líra medialitása. Hang, szöveg és intertextualitás a 20. századi lírai művekben*. Budapest: Anonymus Kiadó.
- Mellmann, Katja 2007. *Emotionalisierung – Von der Nebenstundenpoesie zum Buch als Freund. Eine Emotionspsychologische Analyse der Literatur der Aufklärungsepoche*. Paderborn: Mentis.
- van Peer, Willy 1986. *Stylistics and psychology. Investigations of foregrounding*. London: Croom Helm.
- Ricoeur, Paul 2006. *Az élő metafora*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Sandig, Barbara 2005. *Textstilistik des Deutschen*. Berlin, New York: Walter de Gruyter.
- Sandig, Barbara – Selting, Margret 1997. Discourse styles. In: T. A. van Dijk (ed.): *Discourse as structure and process*. Discourse Studies 1. London: SAGE Publications. 138–56.
- Semino, Elena 2007. Mind style 25 years on. *Style* 2: 153–203.

- Semino, Elena – Culpeper, Jonathan (eds.) 2002. *Cognitive stylistics. Language and cognition in text analysis*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.
- Simon Gábor 2014. *Egy kognitív poétikai rímelmélet megalapozása*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Simon Gábor 2016a. *Bevezetés a kognitív lírapoétikába. A költészet mint megismerés vizsgálatának lehetőségei*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Simon, Gábor 2016b. On patterns of intersubjective cognition in didactic poetry. *Logos & Littera: Journal of Interdisciplinary Approaches to Text* 3: 90–112.
- Sólyom Réka 2018. A kérdőíves felmérések szerepe a kognitív szemantikai és stilisztikai elemzésekben. In: Domonkosi Ágnes – Simon Gábor (szerk.): *Nyelv, poétika, kogníció. Elmélet és módszer a poétikai kutatásban*. Eger: Linceum Kiadó. 197–209.
- Steen, Gerard – Gavins, Joanna 2003. Contextualising cognitive poetics. In: Gavins, Joanna – Steen, Gerard (eds.): *Cognitive poetics in practice*. London, New York: Routledge. 1–12.
- Steen, Gerard J. – Dorst, Aletta G. – Herrmann, J. Berenike – Kaal, Anna – Krennmayr, Tina – Pasma, Trijntje 2010. *A method for linguistic metaphor identification: From MIP to MIPVU*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins.
- Stefanowitsch, Anatol – Gries, Stefan Th. (eds.) 2006. *Corpus-based approaches to metaphor and metonymy*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Stockwell, Peter 2002. *Cognitive poetics: An introduction*. London, New York: Routledge.
- Tátrai, Szilárd 2011. *Bevezetés a pragmatikába. Funkcionális kognitív megközelítés*. Budapest: Tinta Kiadó.
- Tátrai, Szilárd 2015. Apostrophic fiction and joint attention in lyrics. A social cognitive approach. *Studia Linguistica Hungarica* 30: 105–117.
- Tátrai, Szilárd – Tolcsvai Nagy, Gábor eds. 2012. *A stílus szociokulturális tényezői. Kognitív stilisztikai tanulmányok*. Budapest: ELTE.
- Tognini-Bonelli, Elena 2001. *Corpus linguistics at work*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.
- Tolcsvai Nagy Gábor 1996. *A magyar nyelv stilisztikája*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Tolcsvai Nagy, Gábor 2005. *A cognitive theory of style*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Tooby, John – Cosmides, Leda 2001. Does beauty build adapted minds? Toward an evolutionary theory of aesthetics, fiction, and the arts. *SubStance* 94/95: 6–27.
- Tsur, Reuven 2002. Aspects of cognitive poetics. In: Semino, Elena – Culpeper, Jonathan (eds.): *Cognitive stylistics. Language and cognition in text analysis*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins. 279–318.

- Tsur, Reuven 2008. *Toward a theory of cognitive poetics*. Brighton: Sussex Academic Press.
- Turner, Mark 1996. *The literary mind*. New York, Oxford: Oxford University Press.
- Vandaele, Jeroen – Brône, Geert 2009. Cognitive poetics. A critical introduction. In: Brône, Geert – Vandaele, Jeroen (eds.): *Cognitive poetics. Goals, gains and gaps*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter. 1–29.
- Verhagen, Arie 2005. *Constructions of intersubjectivity. Discourse, syntax, and cognition*. Oxford: Oxford University Press.
- Volk, Katharina 2002. *The poetics of Latin didactic. Lucretius, Vergil, Ovid, Manilius*. Oxford: Oxford University Press.

A corpus-based cognitive stylistic research of poetic schemas

The research plan of the Research Group in Stylistics

The research project sets out to describe the linguistic medium of (the role of linguistic construal in) the emergence of aesthetic pleasure as a cognitive experience. In terms of theoretical background, it adopts a functionalist perspective on language, combining the methods of cognitive linguistics with those of cognitive poetics. Further, it is also informed by work in the cognitive sciences, cognitive aesthetics, medial and cognitive evolutionary strands of literary theory as well as hermeneutics and phenomenology.

The point of departure of our research is that poeticity is subject to gradience in a continuum, i.e. it shows up with varying degrees of prototypicality across text types or genres. The corpus of our study is compiled from texts in which poeticity has a marked presence. On the one hand, we investigate canonical lyrical texts from early Modernism to contemporary poetry. On the other, we explore discourse types of popular culture (song lyrics and slam poetry), which also display certain characteristic features of lyrical discourses, such as poetic simultaneity, lyrical directness and apostrophic fiction.